

שיחה לעם

רעיון תמציתי לפרשת השבוע - מהרבי מליובאוויטש

הקשר של עבד עברי למתן תורה

זוהי אס"כ הסיבה לכך, שדין העבד העברי הוא הראשון מבין המשפטים שהתורה אומרת מיד לאחר מתן-תורה. שכן דווקא בדיני מודגשת השייכות הגלויה להר סיני - שנענש ברציעה משום שלא 'הפנים' את אשר נצטווה בהר סיני.

לפי הסבר זה ניתן לבאר דבר נוסף: כהקדמה לדין עבד-עברי נאמר בתורה 'כי תקנה עבד-עברי', ולאחר מכן מפרטת התורה את דיניו. ולכאורה היה על התורה לקצר בלשונה ולפתוח במילים 'עבד-עברי' ומיד לפרט את דיניו.⁸ מדוע הוסיפה התורה גם את המילים 'כי תקנה'!?

אך לאור כל האמור הדבר מובן. שכן באותה עת היו כל ישראל עשירים, ומציאות עבד-עברי לא היתה אקטואלית באותו זמן. משום כך, הוסיפה התורה את המילים 'כי תקנה' - בלשון עתיד, כדי להדגיש שמצוה זו תתקיים בפועל רק בעתיד.⁹

המשמעות הפנימית של הדברים: המטרה בנתינת התורה והמצוות לישראל, היתה כדי שעליהם הם יבררו ויזכרו את העולם הגשמי, ו'יכשירו' כל חפץ וחפץ גשמי שבו להיות 'כלי' להתגלות הקדושה בו.¹⁰ כוונה זו באה לידי ביטוי באופן מיוחד בעבד-עברי, שאצלו ניכרת השפעת מתן-תורה על גשמיות העולם, כדלהלן.

בתורת החסידות מוסברים שלושת סוגי העבדים - בעבודת האדם את ה': 'עבד כנעני' מסמל את האדם העובד את ה' בכפייה ובקבלת-יעול, ללא כל רצון וחשק עצמיים. 'עבד-עברי' הוא האדם שפעל על נפשו הבהמית לרצות בקדושה ובעבודת ה', אך נפשו עדיין לא התהפכה לגמרי והוא מתאוה גם כן לתאוות העולם הזה. 'אמה עבריה' מסמלת אדם שהפך את נפשו לקדושה וכל רצונו ותענוגו הוא רק בענייני תורה ומצוות.

לפי זה מובן מדוע התחלת ה'משפטים' שלאחר מתן-תורה היא בעניין עבד-עברי, שכן עבודת ישראל לאחר מתן-תורה היא להיות כמו 'עבד-עברי'. כלומר, להשפיע קדושה בגשמיות העולם עד שחפצי העולם ישתנו ממציאותם החומרית ויכנסו לרשות הקדושה. לאחר מכן, בא שלב 'אמה עבריה' המובאת בהמשך הפרשה, שהופכים את כל ענייני העולם להיות 'דירה' לו יתברך.

(על-פי לקוטישיחות חלק טז)

בלקוטישיחות חלק י"א עמוד 93, שלא כל גנב נענש ברציעה, כיוון שיתכן שמעשהו היה בגלל מצוקתו הכספית, ועניו העבירה אותו על דעתו, ואין מענישים 'אנוס' כזה בעונש כה חמור. אך כאשר מכרוהו ואינו רוצה לצאת כשכא זמן שחרורו, הרי בכך הוא מראה שגנבתו היתה בגלל תכונותיו הרעות ולא בגלל דוחקו. שהרי הגונב מחמת דוחקו - הרי הוא מתבייש במעשהו, ואם נמכר לעבד הרי הוא מצפה בכל עת לשעת שחרורו, כיוון שמכירתו לעבד מפרסמת שנמכר בגנבתו. אך אם רצונו להישאר עבד - לא אכפת לו מפרסום גנבתו, ומכך מובן - שלא גנב בגלל דוחקו בלבד, כיוון שאם כן היה מתבייש בפרסום זה.

⁸ כפי שנכתב במקומות אחרים בתורה. לדוגמה, בפסוק 'מכה איש ומת מות יומת' (פרק כ"א פסוק י"ב) מובא רק עצם הדין ללא כל הקדמה מיותרת.

⁹ בכך יובן גם כן, מדוע מצטט רש"י כהקדמה לפירושו את המילים 'כי תקנה עבד-עברי', למרות שפירושו נסוב רק אודות המילים 'עבד-עברי'. שכן המילים 'כי תקנה' מורות שהפסוק מדבר על זמן ה'עתיד', ומכך נוצרת ראייה מוכיחה לפירושו שכוונת הפסוק היא 'עבד שהוא עברי'. כיוון שעבד זה אינו קיים בזמן ההווה אלא רק בעתיד, אך עבד גוי היה קיים אצלם גם בהווה.

¹⁰ [הנושא הוסבר במסגרת זו לפרשת לך-לך, תוך כדי הדגשת ההבדל בין האבות לבין המצוות שאנו מקיימים, וכן במסגרת זו לפרשת בשלח].

כ המשך למעמד הנשגב של מתן-תורה המסופר בפרשה הקודמת, נמסרו בפרשתנו משפטים רבים ודינים שונים. הפרשה פותחת בדיני 'עבד-עברי' - שאם יהודי גונב ואין לו מה לשלם, מוכרים אותו לעבד. וכך אומרת התורה: "כי תקנה עבד-עברי - שש שנים יעבוד ובשביעית יצא לחפשי חנם".¹

נשאלת לכאורה השאלה: מכירה לעבד הרי נובעת מפאת דוחק כלכלי, שכאשר אין לאדם כסף לשלם מה שחייב - הוא נמכר. אם כן, מכירת יהודי לעבד באותו הזמן, לא היתה מציאותית כלל. שהרי באותה עת היו ישראל עשירים מופלגים עתירי כסף וזהב - מ'ביות מצרים' ו'ביות הים'.² מדוע אם כן, פתחה התורה את הדינים והמשפטים שלאחר מתן-תורה, דווקא בדיני עבד-עברי, דין שאינו אקטואלי בזמן ההוא?³

נוסף לכך: מכירת עבד האמורה בפרשתנו, באה בעקבות גניבה, וכפי הנאמר בהמשך הכתוב: "אם אין לו ונמכר בגנבתו".⁴ אם כן, לכאורה, היה על התורה לבאר תחילה את דין הגנב והיוביו הכספיים, ורק לאחר מכן להביא את דין הנמכר בגנבתו - כאשר אין לו כסף!

פתיחת הפרשה בדין עבד-עברי, למרות שאינו אקטואלי ונעשה תוך כדי 'קפיצה' על דיני גניבה - מורה לכאורה על שייכות מיוחדת בין דין זה למתן-תורה, שמחמת שייכות זו הוא נמסר בתחילת הפרשה, מיד לאחר מעמד ה'רסיני'. מהו הקשר המיוחד?!

מסביר הרבי:

בכל המצוות והעבירות, אין התורה מגלה לנו את שייכות העונש לעבירה או את הקשר בין השכר לבין המצוה.⁵ לעומת זאת, בדיני עבד-עברי מבוארת שייכות זו, יחד עם הקשר שלה למתן-תורה. עבד-עברי שאינו רוצה 'להשתחרר' כשמגיע זמנו, מצוה התורה לרצוה-לחזור את אזנו במרצע. הטעם לרציעת האוזן הוא, כדברי רש"י: "אוזן זאת ששמעה על הר סיני 'לא תגנוב' והלך וגנב - תרצעה".⁶ כלומר, עונש הרציעה על הגניבה⁷ קשור ישירות למעמד מתן-תורה.

¹ פרק כ"א פסוק ב'.

² על 'ביות מצרים' נאמר, שכל אחד מישראל יצא עם הרבה חמורים טעונים מכספה וזהב של מצרים (גמרא בכורות דף ה' עמוד ב'). רש"י פרק י"ג פסוק י"ג). ועל 'ביות הים' נאמר, שישראל היו מוצאים בים את תכשיטי הכסף והזהב ואבנים טובות שהיו על סוסי מצרים (רש"י פרק ט"ו פסוק כ"ב). וכפי שמסיים: גדולה היתה ביות הים מביות מצרים [הנושא מבואר בהרחבה במסגרת זו לפרשת בשלח].

³ שאלה זו מבארת את דבריו של רש"י על הפסוק, שלאחר פירושו על המילים 'עבד-עברי' - 'עבד שהוא עברי', ממשך לשאלו 'או אינו אלא עבדו של עברי'? ולכן מביא הוכחה מפסוק אחר שהפירוש כאן הוא כפי שהזכיר בראשונה. תחילה פירש רש"י כפשטות הלשון 'עבד-עברי' - עבד שהוא עברי, כשם ש'נער עברי' (בראשית פרק מ"א פסוק י"ב) פירושו 'נער שהוא עברי', וכן 'עבד מצרי' (דברי הימים א' פרק ב' פסוק ל"ד) מתפרש 'עבד שהוא מצרי'. אך מאחר שמציאות זו אינה אקטואלית כלל בזמן ההוא, ממשך רש"י ושואל, אולי נאמר שמדובר בעבד של עברי - עבד גוי שהיה של יהודי, שהוא מקרה מציאותי יותר באותו זמן.

⁴ פרק כ"ב פסוק ב'.

⁵ כדוגמת השכר של 'למען יארכו ימך' על מצות 'כיבוד אב ואם'. ועל-דו"ך'ה גם בשאר עונשים - אי אפשר להבחין בקשר מיוחד בין עונש המלקות או הכרת לבין העבירות.

⁶ רש"י בפרק כ"א פסוק ו'.

⁷ הערה חשובה: למרות שבפועל נרצע העבד רק לאחר שהוא מסרב להשתחרר, אך העונש הוא על כך שגנב בתחילה (כמובא מרש"י) ולא על סירובו כעת [וכפי שמבואר